

Van'da Göçmenlik Halleri

EDİTÖRLER
ORHAN DENİZ | MEHMET ZEYDİN YILDIZ



Van'da Göçmenlik Halleri

Editörler

Orhan DENİZ | Mehmet Zeydin YILDIZ

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi
Aralık 2022

ISBN: 978-605-196-944-2
Yayıncı Sertifika No:52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -
Editörler
DENİZ, Orhan | YILDIZ, Mehmet Zeydin
Van'da Göçmenlik Halleri

Yayına Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah.	Alemdar Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1	Çatalçeşme Sk. No:42/2
Meram/ Konya	Cağaloğlu/ İstanbul
(0332) 353 62 65 - 66	(0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com
📞📧 / cizgikitabevi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GÖÇ ÜZERİNE PSİKOLOJİK BİR ÇÖZÜMLEME	11
Prof. Dr. Fuat TANHAN	
CUMHURİYET DÖNEMİNE GİRİLİRKEN VAN YENİ KENT SOSYOLOJİSİNİN OLUŞUMU	38
Sinan HAKAN	
ZORAKİ GÖÇÜN KADINLARI: VAN ÖRNEĞİ	63
Prof. Dr. Mehmet Zeydin YILDIZ	
Dr. Mehmet Sami ZÜMRÜT	
Nermin Aksan KANAT	
DEPREM ve GÖÇ: 2011 VAN DEPREMİ ÖRNEĞİ	93
Prof. Dr. Orhan DENİZ	
Prof. Dr. Mehmet Zeydin YILDIZ	
Prof. Dr. Suvat PARİN	
Dr. Öğr. Ü. Rıdvan ERDOĞAN	
VAN'DA BULUNAN SURİYELİ SİĞİNCİLERİN KENTTE TUTUNMA STRATEJİLERİ ve YEREL HALKIN SURİYELİ SİĞİNCİLERE YÖNELİK ALGISI	121
Arş. Gör. Mehmet Kadri TEKİN	
VAN'DAKİ KAMU KURUMLARININ SURİYELİ SİĞİNCİLERE YÖNELİK FAALİYETLERİ	146
Arş. Gör. Semih NARGÜL	
EMEĞİ GÖÇÜNE BİR ÖRNEK: VAN'DAN YAPILAN MEVSİMLİK İŞÇİ GÖÇÜ	166
Arş. Gör. Cihat UĞURLU	

ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN GÖÇ POTANSİYELLERİ: VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ 191

Prof. Dr. Orhan DENİZ

Arş. Gör. Cihat UĞURLU

Arş. Gör. Semih NARGÜL

Arş. Gör. Mehmet Kadri TEKİN

VAN GÖÇ BİBLİYOGRAFYASI..... 210

Dr. Öğr. Ü. Rıdvan ERDOĞAN

Prof. Dr. Mehmet Zeydin YILDIZ

Arş. Gör. Mehmet Kadri TEKİN

KİTABIN YAZARLARI 234

VAN'DAKİ KAMU KURUMLARININ SURİYELİ SİĞİNMACILARA YÖNELİK FAALİYETLERİ

Arş. Gör. Semih NARGÜL

Giriş

2011 yılında Tunus'ta Muhammed Buazizi'nin kendisini yakmasıyla kıvılcımlanan ve kısa sürede birçok Arap ülkesinde etkisini gösteren halk ayaklanmalarının en şiddetli yaşandığı ülkelerden birisi de kuşkusuz Suriye olmuştur. 15 Mart 2011'de bir öğrenci grubunun Dera'da Beşar Esad'ı kast ederek *"Ey doktor, şimdi sıra sende!"* şeklinde okul duvarına yazdığı cümleyle ülkedeki karışıklığın fitili ateşlenmiş oldu (URL1). Bunun ardından Suriye'deki durumun kısa sürede ciddi boyutlara ulaşması ve ülkenin iç savaşa doğru sürüklenmesi, Suriye yakınındaki diğer bölgelere yoğun göç hareketlerine sebebiyet vermiştir. Yüzbinlerce insanın hayatını kaybettiği ve 5,5 milyondan fazla insanın yer değiştirdiği acı tablodan Türkiye de büyük ölçüde etkilenmiştir. 2011 baharında ilk Suriyeli sığınmacı¹ grubunun gelmesinin ardından Türkiye kısa süre içinde açık kapı politikası uygulamıştır. 1951 yılında Türkiye'nin coğrafi sınırlama koyarak imzaladığı Cenevre Sözleşmesi Suriyelilerin mülteci statüsü edinmesini engellemiş ise de, 2013 yılında yayımlanan ve bir yıl sonra yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) Suriyelilerin nasıl konumlandırılacağı hakkındaki tartışmalara son vererek onlara geçici koruma statüsü sağlamıştır (YUKK, madde 91: 2014). Bu politika sığınmacı sayısının sürekli artmasına yol açmıştır. Bugün sayıları 3,5 milyondan fazla olan Suriyeli sığınmacıların karşı karşıya kaldığı birçok sorun bulunmaktadır. Üstesinden gelmenin oldukça zor olduğu bu insani krizin yönetilmesinde devlet aktörleri çok önemli noktada durmaktadır. Bu kurumlar sığınmacıların özellikle barınma, beslenme, eğitim ve

¹ Türkiye'de bulunan Suriyeliler hukuki yönden geçici koruma statüsü altında bulunmaktadır. Çalışma boyunca Suriyeli sığınmacı biçiminde yer alan ifade literatürdeki yaygın kullanımı sebebiyle tercih edilmiştir.

sağlık konusunda karşılaştığı sorunların çözümünde, aynı zamanda hukuki statüleri ve haklarının yanında sosyal uyumları konusunda da başat rol oynamaktadır.

Devlet politikalarının, sığınmacıların bulunduğu ülkedeki yaşamlarını etkileyen önemli bir unsur olduğu bilinse de, yerel ölçekteki kamu kurumlarının yadsınamayacak oranda ciddi rol oynadığını söylemek mümkündür. Suriyeli sığınmacıların kitlesel hareketinin üzerinden zaman geçmiş olsa da eğitim, sağlık ve dil konusunda sorunlarla karşılaşmalarının yanında hala devam etmekte olan barınma ve beslenme koşullarıyla ilgili problemler bulunmaktadır. Geçici sığınma merkezlerinin kapatılmaya başlaması ve hali hazırda Adana, Kilis, Osmaniye, Maraş ve Hatay kentlerindeki kamplarda yaşayan geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısının 58.905 olarak bilindiği düşünüldüğünde, geriye kalan 3,5 milyonluk büyük bir kesimin kampların dışında hayatını sürdürdükleri ortaya çıkmaktadır (URL2). Bu gelişme sonrasında Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteciler 2013 yılından itibaren kent mültecileri haline gelmiştir. Kamplarda hayatlarını sürdüren Suriyelilerin sayısı oldukça azalmış, Türkiye’deki Suriyeli nüfusun büyük bölümü ülkenin geneline yayılmış ve Türk toplumu ile birlikte yaşamaya başlamıştır. Suriyelilerin Türkiye’de kalıcı olma durumlarının gün geçtikçe daha belirgin hale gelmesi nedeniyle kentlerde birlikte yaşam bir tercih olarak ortaya çıkmamakta aksine bir zorunluluk olarak görülmektedir (Erdoğan, 2020: 72). Bundan ötürü sığınmacıların yaşadıkları kentlerdeki yerel kuruluşların faaliyet alanları genişlemekte ve devletin eksikliğinin hissedildiği kısımlarda kendisini göstermektedir. YUKK kapsamında Suriyeliler için çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği doğrultusunda ülkeye giriş yapan Suriyelilerin hukuki statüsü düzenlenmekle birlikte sağlık, eğitim, çalışma hakkı, barınma, sosyal yardım ve hizmetlere erişim gibi hususlar üzerinde de durulmaktadır. Belirtilen konulardaki hizmetlerden yararlanmanın yasal zeminde mümkün olması, mültecilerin hizmetlere erişiminin ve yararlanma süreçlerinin tamamen sorunsuz ilerlediği anlamına gelmemektedir (Şahin-Taşgın, 2017: 96). Son yıllarda kamu kurumları Suriyeli mülteciler için çeşitli alanlarda hizmet yürütebilmek adına daha görünür olmaya başlamıştır. Büyükşehir ve ilçe belediyeleri, kısıtlı finansal kaynakları ve mevzuat kaynaklı sorunlara rağmen, Suriyelilere farklı hizmetler ve sosyal yardımlar vermeye başlamıştır (Yükseker, vd., 2020: 103).

Van kenti özelinde durum incelendiğinde, uzun yıllardan beri bulunduğu coğrafi konum özelliğiyle Van’ı çeşitli göç hareketlerinin yaşandığı gü-

zergâh olarak belirtmek mümkündür. Bu bağlamda İran ile paylaştığı uzun sınır hattı, bu kente Asya, Ortadoğu ve Doğu Afrika bölgelerinden mültecilerin ve düzensiz göçmenlerin gelmesinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır (Deniz, 2009: 194). Son yıllarda yaşanan Suriye kriziyle birlikte diğer kentlere nispeten sayıları ve görünürlükleri daha az olsa da, Suriyeli sığınmacıların Van'da tutunmaya çalıştıkları gözlemlenmektedir. Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların yüzleştikleri problemleri nasıl aşmaya çalıştığı, hükümetin onlara yönelik izlediği politikaların neler olduğu, ülkedeki vatandaşlar tarafından nasıl kabul gördüğü ile ilgili farklı çalışmalar yapılmıştır. Fakat Van özelinde kamu kurumlarının Suriyeli sığınmacılar için nasıl bir yol izlediğiyle alakalı bir eksiklik bulunmaktadır. Dolayısıyla incelememizin genel hatları Van'daki çeşitli kamu kurumlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyet alanlarının neler olduğu üzerinedir ve bu boşluğu belirli oranda doldurmayı amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda öncelikle çalışmanın konusunu oluşturan Van kentindeki kamu kurumları tespit edilmiştir. Zira kamu kurumlarının yerelde sığınmacılarla tesis ettiği ilişkiye göre çeşitli girişimler ve insani yardımlar ortaya çıkmaktadır. İnsani yardımlar onların hayatta kalabilmesi ve yaşam koşullarını düzeltebilmek adına gerçekleştirilirken, diğer girişimlerde de genellikle zihinlere hak temelli yaklaşımlar ve göçmenlerin yaşadıkları topluma uyum sorunları gelmektedir. Araştırmada kamu kurumlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyetlerinin neler olduğu üzerinde durulacak ve bu çalışmaların nasıl bir yol izlenerek gerçekleştirildiği aktarılacaktır. Bu çalışmada kurumların düzenlenen etkinliklerin finansmanını sağlama boyutunda hangi kaynakları kullandığının yanı sıra, Van'daki diğer göçmen gruplarıyla kıyaslandığında Suriyeli sığınmacılara yönelik özel bir faaliyet alanından bahsedebilmenin mümkün olup olmadığı da ortaya konmaya çalışılmıştır. Kamu kurumlarının aralarındaki işbirliğinin hangi düzeyde olduğunu görebilmek adına da birtakım sorular yöneltilmiştir. Bilindiği üzere Türkiye'nin genelinde Suriyeli sığınmacıların kente ve topluma entegrasyonu meselesi yoğun bir tartışma konusunu beraberinde getirmektedir. Bunun Van özelindeki kurumlar aracılığıyla entegrasyona yönelik ne tür faaliyetler yürütüldüğü irdelenmiştir. Öte yandan, Van'daki Suriyeli sığınmacıların yapılan faaliyetler hakkındaki görüşleri, memnuniyet düzeyleri ziyaret edilen ve mülakat yapılan kişiler tarafından öğrenilmeye çalışılmıştır. Van'da yaşayan yerel halkın Suriyeli sığınmacıları kabulleniş şekilleri ve sosyal yardımların görünürlüğünün ilişkileri nasıl etkilediği de kurumların edindiği tecrübe doğrultusunda incelenmiştir. Suriyelilere yönelik yerel halkın gerginlik seviyesinin

ne durumda olduğu çalışmada ele alınan önemli hususlar arasındadır. Bu bağlamda kurumların Van'daki Suriyeliler hakkındaki görüşleri detaylıca irdelenmiştir. Ayrıca sıkça tartışılan geçicilik-kalıcılık meselesi üzerinde kurumların düşünceleri açığa çıkarılmıştır. Suriyeli sığınmacıların güvenlik konusu kapsamında kentte nasıl algılandıkları anlaşılmaya çalışılmış ve karşılaştıkları en büyük sorunların neler olduğuna dikkat çekilmiştir.

Araştırma Yöntemi

Çalışmada mülakat tekniği kullanılmıştır. Kamu kurumlarının konuyla ilgili çalışanlarıyla açık uçlu sorulara dayanan, yüz yüze gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin bazılarına doğrudan çalıştıkları kurumlardaki iletişim bilgileriyle ulaşılrken, bazıları ile referans kullanılarak temasa geçilmiştir. Görüşmelerin büyük bir bölümü katılımcıların kendi kurumlarındaki ofislerde, geriye kalanı da kendileri tarafından belirlenen mekânlarda yapılmıştır. Bu bağlamda beş kurumla görüşme yapılmıştır. Van Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Van Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı, Van Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, İpekyolu Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü ve Tuşba Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı görüşme yapılan kurumlar arasında yer almaktadır.

Van İlinin Göç Tecrübesi

Van geçmişten beri göç hareketliliğinin yaşandığı önemli sınır kentleri arasında yer almaktadır. Kentin nüfusu, bölgeye farklı noktalardan gelenlerden, civar köylerin boşaltılmasıyla yerinden edilen ve ardından Van'a yerleşenlerden, sınırın diğer tarafındaki ülkelerden gelen sığınmacı ve mültecilerden aynı zamanda mesleki gerekçelerle geçici bir süreliğine kentte bulunanlardan oluşmaktadır. Bu açıdan kentin nüfusu heterojen bir yön taşımaktadır. Aynı zamanda iş sebebiyle kentte bulunanlar ve geçici olarak ikamet edenler arasında yakın dönemde bir sektör olarak genişleme gösteren insani yardım ve kalkınma alanında hizmet sağlayan ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları görevlileri yer almaktadır (Biner, 2016: 33). Coğrafi konumu itibarıyla İran ile sahip olduğu sınır ve bundan ileri gelen ticari hareketliliğin etkisi göz önünde bulundurulduğunda Van, kozmopolit ve ulus ötesi nitelikler taşıyan bir kent olarak ortaya çıkmaktadır. Mal alışverişi, para sirkülasyonu ve insan hareketliliğindeki hız sınır gerçeğini durmaksızın anımsatan faktörlerdir (Biner, 2016: 35-36). Dolayısıyla, Van bulunduğu konum itibarıyla

göçmen hareketliliğini devamlı üzerinde hissedilen bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna mukabil, transit göçmenlerin Türkiye'ye giriş için kullandıkları sınır kapısı arasında Van-İran sınırı önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu durumun altında yatan birçok farklı dinamik bulunmaktadır. İlk olarak Türkiye'nin sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi yapı olarak birbirinden oldukça farklı bölgeler arasında yer alması ve kıta geçişleri konusunda köprü vazifesi görmesi transit göçmen akınına sebep olmaktadır. Türkiye'nin etrafındaki veya yakınındaki ülkelerde süregelen siyasi karışıklıklar, ekonomik darboğaz, insan hak ve özgürlüklerinin kısıtlılığı ve ihlali gibi sorunlar bireyleri yurtlarından ayıran temel unsur haline gelmektedir ve bu kişiler transit göç yolu olarak Türkiye'yi kullanmaktadır. Mültecilerin transit göç için doğu kentleri arasında Van'ı tercih etmelerindeki bir başka önemli husus, kentte Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ofisinin olmasıdır. Öte yandan, sınırın yüksek ve dağlık bir arazi yapısına sahip olması, güvenlik zafiyetlerini beraberinde getirmekte, sınır kontrollerinde çeşitli zorluklar yaşatmaktadır. Bu durum da düzensiz göç hareketliliğinin önüne geçilmesini oldukça zorlaştırmaktadır. Son olarak mülteci hareketliliğinin yaşanmasında unutulmaması gereken bir başka önemli nokta da göçmen kaçakçılığıdır. Kentteki gelir seviyesinin ve istihdam imkânlarının yetersizliği, kişilerin hızlı zenginleşme aracı olarak gördüğü göçmen kaçakçılığının yaygınlaşmasına sebebiyet vermektedir (Deniz, 2009: 195).

İran, Irak, Afganistan ve Pakistan gibi çeşitli ülkelerden gelen sığınmacılar ve göçmenler için Van kenti stratejik bir durak noktası şeklinde belirmektedir. Bazıları ülke sınırından girer girmez, kente ulaşmadan resmi merciler tarafından menşei ülkelerine geri gönderilirken (Biner, 2014), bazıları ise Türkiye'ye girmelerinin ardından kentteki resmi kurumlara başvuru yapmaları sonucunda yasal sürece dâhil olabilmektedir. Van farklı sebeplerden dolayı mülteci olma hali ve koşulları bakımından da son derece kritik bir öneme haizdir. Hem kentin sahip olduğu jeopolitik konum hem de iltica alanında faaliyet yürüten kurumlar ve bunların nitelikleri kentin göç tecrübesini zenginleştiren unsurlar olarak dikkat çekmektedir (Biner, 2016: 36). Buna karşılık, Van'daki mülteciler ile ilgili faaliyet yürüten çeşitli kurumlar varlık gösterse de genel anlamıyla finansal bakımdan düzenli bir istikrar taşıyamadıkları için sahada gerçekleştirilen çalışmalarda süreklilik görülememekte, hizmetler kısa süre içerisinde sonlandırılmakta veya belli periyotlar dâhilinde çalışmalara ara verilmek zorunda kalınmaktadır. Mültecilerin Van'daki durumu sadece kentin veya orada hizmet yürüten kurum ve kuruluşların koşullarına bağlı kalmamakta, Türkiye'nin uluslararası konjonktürdeki durumuna göre

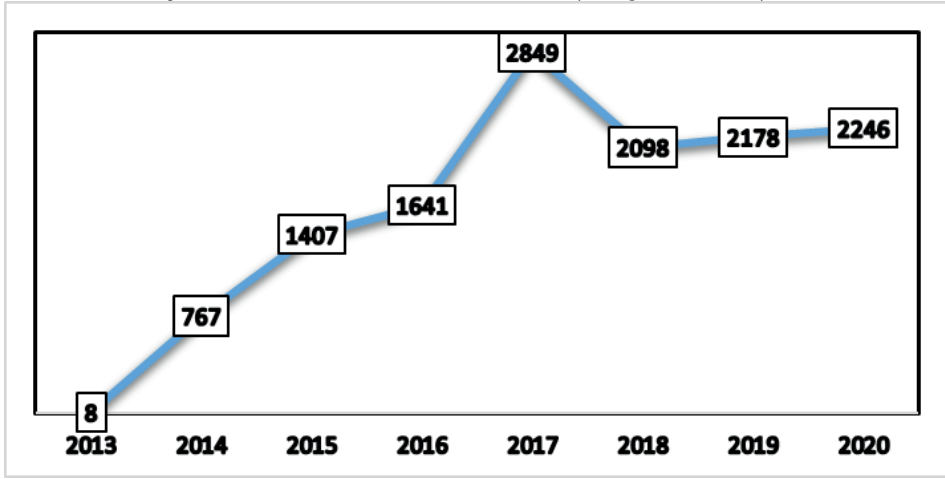
de şekillenmektedir. Dolayısıyla bölge ülkeleriyle, Avrupa ve ABD ile sürdürülen ilişkilerin boyutu mülteciler için önem arz etmektedir. Avrupa Birliği (AB) ve ABD fonlarından aktarılan yardım bütçeleri kesintiye uğradığında mültecilere yönelik faaliyet yürüten kurum ve kuruluşların hizmetlerinde zayıflama olmaktadır. Tüm bu değişkenler göz önünde bulundurulduğunda, Van'daki sığınmacı ve mültecilerin günlük yaşamlarında düzenli ve sürekli olarak etkileşim halinde olduğu aktörler arasında Van İl Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yabancılar Şube Müdürlüğü, Kaymakamlıklara bağlı sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları ve belediyeler öne çıkmaktadır.

Van'da bulunan mülteci sayısı dönemlere göre farklılık taşısa da bu anlamda hareketliliğin en yoğun olduğu kentlerden biri olarak bilinmektedir. Zaman içinde kentte ikamet eden mültecilerin nüfus miktarında ufak hareketlilikler görülmesine rağmen menşe ülke bakımından büyük bir değişiklik saptanmamaktadır. Kentte ikamet eden sığınmacı nüfusun çok büyük bölümü İranlılar ve Afganlardan meydana gelmektedir. Irak, Pakistan, Azerbaycan ve Özbekistan'dan gelen sığınmacılara ek olarak 2011 yılında Suriye'de yaşanan krizin ardından Suriyeliler de kentte varlık göstermeye başlamıştır. Fakat Suriyeliler hariç diğer gruplar, İranlı ve Afgan sığınmacılarla kıyaslandığında kentte çok daha kısa süre ikamet etmekte ve ilk fırsatta Türkiye'de başka bir kentte yaşamak veya Türkiye üzerinden farklı bir ülkeye geçmek için gelecek planları yapmaktadır. Suriyelilerin Türkiye'de yasal statüye sahip olması, bahsedilen gruplara göre farklı ülkelere göç eğilimlerinin daha geri planda kalmasında etkili olmaktadır. Dolayısıyla, Van'da bulunan sığınmacıların yasal bir statü elde etmesi aslında Van'daki konumlarını ve gelecek beklentilerini belirleyen önemli bir araç olarak kabul edilmektedir (Biner, 2016: 43). Zira yasadışılık ve mültecilik durumlarının bir arada olması Van'da bulunan bir kişinin kolaylıkla üstesinden gelebileceği bir hal değildir (Biner, 2014: 396).

Sığınmacıların ve mültecilerin kamu kurumlarından ve STK'lardan talepleri aslında kentte karşılaştıkları sorunlar ve beklentiler dâhilinde şekillenmektedir. Bunun ardından kendi kendilerine yetebilme ve gelecek tasavvurları günlük hayatın merkezinde taşıdıkları meseleler olmakla birlikte, bu hususta kimi zaman bireysel kimi zaman kolektif hareket ettikleri bir mücadele içerisinde yer almaktadırlar. Tüm bunlardan hareketle kente sığınma başvurusunda bulunmak amacıyla gelen biri öncelikle yasadışı olma halinden kurtulmak adına kurumsal aktörlere kendini tanıtmaktadır. Ardından gelen süreçte iltica sistemine dâhil olma gayreti göstermekte, yasaların birey

için ne ifade ettiğini kavramaya yönelik bir mücadele vermektedir. Yalnızca yazılı kuralları değil aynı zamanda yazısız kuralları da anlayabilmek için sosyal bir ağ geliştirmekte, kurumların önemini ve rollerini kıdemli mülteciler sayesinde daha hızlı çözebilmektedir. Kuralların takip edilmesi, yasanın belirlediği sınırların anlaşılması, aktörlerin hassasiyetinin öğrenilmesi, sığınmacıların bu yönde bir tutum ve davranış şekli geliştirmelerinde etkili olmaktadır. Bu çerçevede sınır kent Van'da yasallığın elde edilmesi için çok ciddi bir gayret ve özenin gösterilmesi gerekmektedir (Biner, 2014: 397).

Şekil 1: 2013-2020 Yılları Arasında Van'daki Suriyeli Sığınmacıların Sayısı



Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Yukarıda bahsi geçen dinamikler dikkate alındığında, Van Türkiye'de göçmen hareketliliğinin yaşandığı önemli kentler arasında yerini almaktadır. Sadece transit göçmenlerin uğradığı bir yer olmanın ötesinde çeşitli göçmen gruplarının da hayatlarını sürdürdüğü bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır. Düzensiz göç hareketliliğinin uğrak noktası olan kentte göçmen kaçakçıları aracılığıyla giriş yapan göçmenler, kenti diğer yerlere erişim için köprü olarak görmektedir. Suriyeliler özelinde durum incelendiğinde, Van'daki Suriyeli sığınmacı sayısı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 20 Ocak 2021 yılında yayınladığı istatistiklere göre 2.211'dir ve diğer kentlere göre oransal dağılımı %0,19'dur. Rakamlara göz atıldığında Van'da geçici koruma statüsündeki Suriyeli nüfusunun çok yoğun olmadığı anlaşılmaktadır ki Türkiye'deki kentler arasında 50. sırada yerini almaktadır. Geçici koruma statüsünde en az Suriyeli barındıran yerler arasında da 16. sırada bulunmaktadır. Rakamların düşük olmasının arkasında yatan temel faktör, Suriyeli sığınmacıların ülkeye giriş yaptığı sınırın güney kentleri olması ve Van'ın bu

kentlere uzak bir konumda yer almasıdır. Buna mukabil, Suriyeli sığınmacıların tercih ettikleri kentler genellikle iş imkânlarının daha yüksek olduğu bölgelerdir. Bu doğrultuda Van'daki iş imkânlarının kısıtlılığı, Türkiye'ye giriş yapılan sınırlara uzaklığı gibi nedenler, Suriyeli nüfus yoğunluğunun az olmasındaki temel etkenlerdir. Suriyeli sığınmacıların Van'da hayatlarını sürdürmelerinde etkili olan faktörler arasında ise etnik ortaklık ve kültürel yakınlık bulunmaktadır.

Van'da Kamu Kurumları Tarafından Suriyeli Sığınmacılara Yönelik İzlenen Genel Politikalar

Van'daki kamu kurumlarının Suriyeli sığınmacılar özelinde izlediği politikalar çalışmanın içeriği doğrultusunda dikkat çeken bir husustur. Bu bağlamda kurumlarla yapılan görüşmeler kapsamında Suriyelilere yönelik izlenen spesifik faaliyetlerin varlığı sorgulanmakta ve politika olması halinde bunlar analize tabi tutulmaktadır. Özellikle de uyum konusunda yapılanlar her bir kurum için detaylandırılmaktadır. Aynı zamanda yardımlar konusunda kurumların nasıl bir yol izlediği de irdelenmektedir. İlk olarak Van Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğüyle yapılan görüşme sonucunda Suriyeli sığınmacılara yönelik izlenen genel politikaların çalışma izni, onların hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirici etkinlikler, yaşadıkları topluma uyum sağlamalarını kolaylaştıracak faaliyetler şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Bunun için de yerel halkla bütünleşmeyi tesis edecek mahalle etkinlikleri ve iftar buluşmaları düzenlenmektedir. Suriyeli sığınmacılarla alakalı faaliyetlerde Birleşmiş Milletler (BM) ile ortak hareket edildiği görülmektedir. Öte yandan Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) ile İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV) gibi koordinasyon içerisinde olunan kurumlar da bulunmaktadır. Zaman zaman da Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Nüfus ve Göç Uygulama ve Araştırma Merkezi ile ortak şekilde göçmenlerle alakalı çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Van İl Göç İdaresi Müdürlüğü, mültecilerin karşılaştığı çekingenklik, geçim sıkıntısı, dil ve günlük hayatta karşılaştığı sorunların farkında olduğunu ve buna yönelik çözümlerin nasıl üretilebileceği konusunda düşünüldüğünü belirtmektedir. Bu bağlamda belirli aralıklarla mülteciler ve sığınmacılarla uyum buluşmaları gerçekleştirilmektedir. Örneğin, 18 Aralık Dünya Göçmenler Günü, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı gibi resmi günlerde yabancıları temsilen çeşitli faaliyetler düzenlenmektedir. İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün Suriyeli sığınmacılara yönelik uyguladığı çalışmaların genellikle onların hu-

kuki statüleriyle alakalı olduğu belirtilmektedir. Yani hak ve sorumluluklar kapsamında Müdürlük tarafından gerekli bilgilendirme yapılmaya çalışılmaktadır. Bilhassa üçüncü ülkeye yeniden yerleştirme hakkında kendileri için izlenilmesi gereken önemli yollar vurgulanmaktadır. Benzer şekilde başka bir kente kaydolmak istediklerinde de gitmek istedikleri yerle alakalı açıklama yapılmakta ve oraya resmi kaydın yapılamadığı durumlarda karşılaşabilecekleri problemler anlatılmaktadır. Çalışmalar her ne kadar aileler üzerinde yapılsa da, temel hedef noktalarının gençler ve öğrenciler olduğu görülmektedir. Öte yandan, Suriyeli sığınmacılar diğer göçmen topluluklarıyla kıyaslandığında daha kapalı bir yapıya sahip oldukları müdürlük tarafından vurgulanmaktadır. Van'da daha yoğun bulunan İranlı ve Afgan göçmenlerle birlikte Suriyeliler mukayese edildiğinde, uyum konusunda ve sosyo-kültürel faaliyetler açısından en açık, en ilgili grubun İranlılar olduğu söylenmektedir. Ardından bu noktada Afganların aktif olmaya çalıştığı; fakat Suriyeli sığınmacıların geri planda kaldığı, çekingen davrandığı belirtilmektedir.

Van Büyükşehir Belediyesi Sosyal İşler Müdürlüğü yetkilileri ile yapılan görüşmeden hareketle özellikle Suriyeli ya da yabancı uyruklu sığınmacılara yönelik bir başlıklarının olmadığı dile getirilmektedir. Belediyede görüşme yapılan kişi, *"Türk vatandaşlarına hangi yardım uygulanıyorsa sığınmacılar da aynı prosedürden geçerek yardıma erişimleri sağlanmaktadır."* ifadesini aktarmakta, *"yardımların finansmanın bütünüyle sosyal yardım bütçesinden karşılandığını"* belirtmektedir. Yardımlar şahsi müracaatlar üzerinden gerçekleştiği için başvurular bireysel olarak yapılmaktadır. Van'a daha yeni gelen sığınmacıların kimi zaman sokakta kaldığı ve çoğunlukla zabitanın, bazen de Van İl Göç İdaresinin yönlendirmesiyle belediyeye ulaştıkları söylenmektedir. Bununla birlikte Suriyeli sığınmacılara yönelik kurumun özel bir faaliyeti bulunmamaktadır. Dolayısıyla uyum konusunda da yapılan herhangi bir etkinlikten bahsedilememektedir. Kurumun işbirliği içerisinde olduğu herhangi bir STK yoktur. Fakat yakın zamanda BM temsilcilerinin kuruma ziyareti söz konusu olmuş ve yapılan faaliyetler hakkında bilgi alınmıştır. Görüşme herhangi bir protokol şeklinde yapılmamış, sadece işbirliğinin sağlanabilmesi için adım atılmaya çalışılmıştır.

Van Büyükşehir Belediyesi Sosyal İşler Müdürlüğü dışında, Van Büyükşehir Belediyesi Eş Başkanı Mustafa Avcı² ile de bir görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmelerden Büyükşehir Belediyesi tarafından Suriyeli sığınmacılara yönelik özel bir politikadan bahsedilemeyeceği anlaşılmak-

² Görüşmenin yapıldığı tarihte Van'a henüz kayyum atanmamıştır. Dolayısıyla kurumun görüşleri kayyum öncesi dönemi yansıtmaktadır.

tadır. Sosyal İşler Müdürlüğü yetkililerinin de belirttiği gibi, yardımlardan eşit şekilde faydalandırma tercih edilmektedir. Düzenlenen yardımların finansmanı Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığının bütçesinden karşılanmaktadır. Göç İdaresi tarafından yardıma muhtaç olduğu belirlenen bazı sığınmacılar, Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına yönlendirilmekte ve belediye tarafından gerekli inceleme ve değerlendirme sağlandıktan sonra yardım yapılmasının uygun olacağı belirlendiği takdirde yardımlar aktarılmaktadır. Yereldeki STK'larla resmi bir işbirliği olmamakla birlikte Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına yapılan yardım müracaatlarında yetersiz kalınan durumlarda STK'lara yönlendirmeler yapılmaktadır. Bu doğrultuda BM ve İKGV ile mülteciler konusunda yapılabilecek işbirlikleri hususunda görüşmeler sağlanmaktadır. Ayrıca Van'da göç yönetimi konusunda uygulanan bir politikanın varlığı sorulduğunda, bu konuda herhangi bir politikalarının olmadığı vurgulanmaktadır. Belediyede görüşme yapılan kişi *"Sığınmacıları sadece Suriyeliler olarak ayırmıyoruz."* ifadesini kullanarak yardıma ihtiyaç duyan herkese imkânlar ölçüsünde ulaştıklarını dile getirmektedir. Belediye tarafından kişilerin öncelikli ihtiyaçları olan gıda ve barınma talepleri karşılanmaya çalışılmaktadır. Bunun yanında İKGV'ye zaman zaman lojistik destek sundukları dile getirilmektedir. Bazı durumlarda bürokratik engellerin işleri aksattığı söylenmektedir. Yardımların finansmanının bütünüyle belediye bütçesinden karşılandığı ve düzenli olarak bağış alınan kişilerin veya kurumların bulunmadığı nakledilmektedir. Bunun haricinde ihtiyaç duyulduğunda valilikten de çeşitli yardım talepleri gelmektedir. Van'da bu konuda çok büyük bir koordinasyon eksikliği olduğu söylenmektedir. Bahsedilen konuların iş yükünün gerçekten çok fazla ve tek bir kurumun da bunun üstesinden kalkamayacağı vurgulanmaktadır. Belediyenin göç yönetimine dair izlediği politikalar sorulduğunda, Van'da yaşayan, burada nefes alan herkesin kendileri için aynı kategoride olduğuna dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla talebin kimden geldiğine bakılmaksızın yardımların aktarıldığı söylenmektedir. Görüşme sırasında Van'da göç politikalarıyla alakalı ciddi bir takipsizliğin olduğu anlaşılmaktadır. Sınırdan geçen neredeyse herkesin kabul edildiği söylenmektedir. Van'ın transit bir kent olarak görüldüğü ve diğer yerlere ulaşmak için aslında kentin göçmenler tarafından bir köprü olarak kabul edildiği aktarılmaktadır. Görüşme sağlanan kişi *"Devletin göç konusunda politika eksiklikleri var. Göçmenler Türkiye'yi kolayca girilebilir ülke olarak zihinlerinde canlandırıyor."* şeklinde düşüncelerini ifade etmektedir.

Tuşba Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyetlerine bakıldığında, düzenli olarak

SUY (Sosyal Uyum Yardımı) yapıldığı görülmektedir. Bu yardım Kızılay tarafından verilmektedir. Gıda, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçların karşılanmasına imkân vermektedir. Yardımın verileceği bireylerin kriterlere uygunluk derecesi belirlenmekte ve Kızılaykart aracılığıyla aile üyelerine aylık 120 TL nakit yardım yapılmaktadır. Yardım alabilecek aileler altı kriterle belirlenmektedir. Birinci kriter tek başına yaşayan kadınları kapsamaktadır. İkinci kriter, hanede başka bir yetişkinin bulunmadığı ve 18 yaşından küçük en az bir çocuğun olduğu yalnız ebeveynleri kapsamaktadır. Üçüncü kriter, ailede 18-59 yaş arası başka bir yetişkinin bulunmadığı, 60 yaş üstü yaşlı kişilerle alakalıdır. Dördüncü kriter, dört veya daha fazla çocuğu olan ailelere yöneliktir. Beşinci kriter, bir ya da daha fazla engellinin yaşadığı ailelerle ilgilidir. Engellilik oranı %40 ve üzerinde olmalıdır. Engel durumu yetkili bir devlet hastanesinden alınan sağlık raporuyla belgelenmelidir. Son kriter ise, çok sayıda bağımlı (çocuk, yaşlı, engelli) bireyi olan aileleri içine almaktadır. Bunun yanında kirasını ödeyememe, sağlık sorunuyla karşılaşma gibi özel bir durumu bulunan Suriyeli sığınmacı Vakfa gelip, ihtiyacını belirten dilekçeyi yazması ve nakdi yardım talebinde bulunması halinde Vakıf başvuru sahibi için inceleme ekibi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda durum tespiti yapılmakta ve dilekçede aktarılanlar gerçeği yansıtmakta ise heyete sokulmaktadır. Heyet gereken değerlendirme sonucunda ve ihtiyaç dâhilinde de verilecek yardım miktarını belirlemektedir. Bunun yanında Suriyeli sığınmacılara belirli dönemlerde gıda, yakacak ve elektrik yardımı yapılmaktadır. Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) ve Şartlı Sağlık Yardımı (ŞSY) yapılan diğer faaliyetler arasında yer almaktadır. Ailede engellilik, yaşlılık, dul olma gibi özel durumlar varsa yapılan yardım miktarları da artmaktadır. Görüşme yapılan vakıf çalışanının aktardığı bilgiye göre Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının istifade ettiği bütün yardımdan Suriyeli sığınmacılar da yararlanmaktadır. Vakfın çalışmaları yürütürken izlediği yol öncelikle bireysel başvuruya dayanmaktadır. İhtiyaç sahibinin başvurusu üzerine kişinin maddi durumunu görmek adına bir inceleme yapılmaktadır. Maddi göstergeler değerlendirilmekte ve ailenin durumuyla alakalı etrafındaki komşulardan da fikir edinilmektedir. Vakıf tarafından çeşitli kriterler dikkate alınarak başvuru yapanların maddi durumu iyi, normal, zayıf, çok zayıf gibi derecelendirmelere tabi tutularak seçimler yapılmakta ve yapılan yardımın boyutu da buna göre şekillenmektedir.

Vakfın gelirinin büyük kısmı bütçeden sağlanmaktadır. Kalan kısmın bir bölümü trafik para cezası gelirlerinin yarısından karşılanmaktadır. Aynı zamanda Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) reklam gelirlerinin %15'i

de vakfın maddi kaynakları arasındadır. Bağış ve yardımlar da vakfın diğer gelir kategorisini oluşturmaktadır. Finansman konusundaki detaylı bilgiler 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununda bulunmaktadır. Yapılan faaliyetler doğrudan devletin desteğiyle, bütçe ve diğer gelirler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Fakat bu konuda insanlar arasında birtakım söylentiler bulunmaktadır. Yardımların zaten BM ve AB fonlarından aktarıldığı, devletin herhangi bir desteği olmadığı yönünde, siyasete malzeme olacak tartışmalar yürütülmektedir. Vakıf çalışanına göre vakfın yaptığı yardımlarda devlet desteğini görmezden gelmek mümkün değildir. Vakıf çalışanının söylediklerinden bağımsız olarak burada unutulmaması gereken husus şudur ki Kızılaykart kapsamında Suriyeli sığınmacılara aktarılan nakdi yardımın tüm finansmanı AB ve üye devletleri tarafından karşılanmaktadır. Devlet desteğinin Kızılaykart haricinde başka yardım programlarında olduğu bilinmelidir. İşbirliği konusunda ise İKGV ile irtibat halinde oldukları, bunun dışında birlikte hareket ettikleri başka bir kurumun olmadığı dile getirilmiştir.

Kurumların Gözünden Suriyeli Sığınmacıların ve Yerel Halkın Faaliyetlere Bakışı

Van'da yapılan faaliyetlerin çeşitliliği farklı kurumlar üzerinden bir önceki başlıkta ele alınmaktadır. Bununla birlikte Suriyeli sığınmacıların ve yerel halkın düzenlenen etkinliklere bakış açısı önem taşımaktadır. Van Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü yetkilileri, bu konuda Suriyeli sığınmacıların faaliyetlerden genel olarak memnun kaldıklarını, fakat şikâyetçi oldukları konuların da bulunduğunu dile getirmektedir. Öncelikle düzenlenen organizasyonların kendilerine maddi bir getirisinin olup olmayacağı Suriyeli sığınmacıların düşündüğü ilk konu olarak aktarılmaktadır. Düzenlenen faaliyetlere yaklaşımları *"Evet bizim ve çocuklarımız için etkinlikler düzenliyorsunuz. Fakat bunlar bizim karnımızı doyurmuyor."* şeklindedir. Van Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü çalışanının söylediklerine göre, Suriyeli sığınmacıların sosyo-kültürel etkinliklere yönelik bilinç düzeyleri İranlı ve Afgan göçmenlere nispeten çok daha düşük vaziyettedir. Suriyeliler önceliklerini kendilerine maddi kazanç sağlayacak konulara vermektedir. Suriyeli sığınmacıların durumlarına göre verilen yardımlar olsa da bu yardımlar onların toplumsal entegrasyonu konusunda büyük bir katkı sunmamaktadır. Yerel halkın faaliyetlere bakışı dikkate alındığında ise, diğer kentlerle karşılaştırıldığında Van'da bu konuda çok farklı bir yaklaşımın söz konusu olduğu açıkça çıkmaktadır. Van İl Göç İdaresi Müdürlüğüne göre, Suriyeli sığınmacılar kentte

yoğun bir görünüme sahip olmadığı için yerel halk tarafından dile getirilen aşırı bir şikâyet yoktur. Kurumun ifadeleri dikkate alındığında, yerel halkın Suriyeli sığınmacılara karşı yardım yaptıkları görülmekte, komşuluk ilişkilerinin iyi düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Burada yaşayan Suriyeli sığınmacılar da yerel halktan memnuniyetlerini dile getirmektedir. Eşya konusunda kendilerine yardım edildiği, kiralarını ödeyemedikleri zaman da bu konuda maddi destek verildiği kurum tarafından vurgulanmaktadır. Yerel halk ve Suriyeliler arasındaki ilişkiler konusu Van İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün aktardığı görüşlerdir. Bu noktada kentteki durumu görebilmek için ayrı bir çalışmanın yapılması gerekmektedir.

Van Büyükşehir Belediyesiyle yapılan görüşmede Suriyeli sığınmacılar özelinde yapılan herhangi bir araştırmanın belediye tarafından yapılmaması nedeniyle Suriyeli sığınmacıların faaliyetler hakkındaki düşünceleri aktarlamamaktadır. Fakat yapılan sosyal yardımların yerel halk tarafından fazla görüldüğü, mültecilerin yoksul nüfusu bu kadar fazla olan Van ili için yük olduğunu düşündükleri söylenmektedir. Van Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü bu konuda belediyeye yardım için gelen Türk vatandaşlarının, Suriyelilere ya da diğer yabancı uyruklu göçmenlere daha fazla yardım yapıldığını dile getirmektedir. Deprem sonrasında inşa edilen prefabrik evlerde yapılan görüşmelerde Suriyelilerin çok fazla istenmediği fark edilmektedir. Dolayısıyla yerel halkın göçmenlere yapılan yardımlar konusunda sitemkâr olduğu söylenebilir. Bu durum da karşılıklı uyumu olumsuz etkilemektedir.

Van İpekyolu Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Suriyeli sığınmacıların yapılan yardımları doyurucu bulmadığını dile getirmektedir. İnsanca yaşamadıkları ve şartlarının düzeltilmesi gerektiği yönünde belediyeden taleplerinin olduğu, fakat çoğu noktada insanların isteklerini yerine getirmede bütçelerinin kısıtlı kaldığı söylenmektedir. Dolayısıyla yapılan faaliyetlerin Suriyeli sığınmacılar için yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Belediyeye göre, yerel halk ülkede bu kadar Suriyeli sığınmacının yaşamasından şikâyetçidir. Genel olarak devletin göç politikalarından halkın memnun olmadığı sıklıkla dile getirilen hususlar arasında yer almaktadır.

Tuşba Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, bu konuda Suriyeli sığınmacılarla çok iyi diyaloglarının olduğunu, dostane ilişkilerinin bulunduğunu dile getirmektedir. Bazılarından gelen geri dönüşlerin olumlu yönde olduğu, kurumlar aracılığıyla birçok açıdan ihtiyaçlarının giderilmesinden memnuniyet duydukları ileri sürülmektedir. Bununla birlikte

hem yardım alıp hem de kayıt dışı işlerde çalışan ya da hem yardım alıp hem de dilencilik yapanlar da vardır. Yani yardımların suistimal edildiği durumlar olsa da, bütünüyle önüne geçilemeyecek meselelerdir. Yapılan sosyal yardımlar halk ile kimi noktalarda gerilime sebep olabilmektedir. Vakıf çalışanının bununla ilgili aktardığı bir olay dikkat çekicidir. Vakıftan yardım alan bir kişinin gayr-ı resmi geliri olduğu tespit edildiğinde aktarılan sosyal yardımlara son verilmektedir. Böyle bir durumda *“Suriyeli komşum şu kadar yardım alıyor, fakat kendi vatandaşınız olmamıza rağmen bizden yardımları kesiyorsunuz!”* şeklinde yakınmalarla karşılaşmaktadır. Bir diğer boyutunda da Suriyeli sığınmacılara yönelik toplumdaki güven problemidir. Bazen Vakfa ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması için bağış yapan kişilerin geldiği ve ihtiyaç sahiplerini bizzat yerinde görmek istediği aktarılmaktadır. Suriyeli sığınmacıların bulunduğu yere gidildiğinde, sığınmacıların takındığı tavrıdan ötürü yardımdan vazgeçme durumuyla karşılaşmaktadır. Yardımların kimi zaman suistimal edildiği olaylar, yerel halkla gerilimin yaşanmasına sebep olmakta ve uyumu zorlaştırmaktadır. Yardımların bir de Suriyeli sığınmacılarda muhtaç olma duygusu oluşturup, sürekli yardımlardan yararlanma düşüncesi yarattığı da vakıf tarafından vurgulanan bir başka noktadır.

Van'daki Suriyeli Sığınmacıların Karşı Karşıya Kaldığı Problemler

Suriyeli sığınmacıların Van ilinde karşılaştığı birçok sorun bulunmaktadır. Bunların kurumların incelemeleri sonucunda tespit edildiği görülmektedir. Dolayısıyla her birisi çözüme kavuşturulması gereken unsurlardır. Van İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Suriyeli sığınmacıların yüzleştiği en büyük sorunun işsizlik olduğunu düşünmektedir. Van'da iş imkânlarının kısıtlı olması onların hayatlarını oldukça zorlaştırmaktadır. Türkiye genelinde karşılaşılan kayıt dışı işlerde çalışma durumu Van'da da oldukça sık karşılaşılan bir olaydır. Çalışmak istediklerinde düşük ücretlerle, herhangi bir güvencesi olmayan, kayıt dışı işlerde yer almakta, kimi zaman da ücretlerini alamamaktadırlar. Yasal bir zemine dayanan çalışmaları olmadığı için de haklarını aramakta oldukça zorlanmaktadırlar. Eğitim ve dil konusunda da yeterli düzeyde çalışmalar Van'da bulunmamaktadır. Ergenlik ve çocukluk döneminde bulunan Suriyeli sığınmacılar biraz daha hırçın ve öfkeli görünmektedir. Okul ortamında kendilerinin ötekileştirildiğini düşünmekte, okulda arkadaşlarıyla tartışma içerisine girildiğinde *“Pis Suriyeliler!”* ifadesiyle sıklıkla karşılaşmaktadırlar. Bu durum Suriyeli gençlerde bir öfke birikimine yol açmaktadır.

Van Büyükşehir Belediyesi de sığınmacıların karşılaştığı problemleri dile getirirken benzer durumlardan bahsetmiştir. Kentte yaşayan bütün göçmen grupların, genel sorunlarının barınma ve işsizlik olduğu bilinmektedir. Bu insanlar çok kötü şartlardaki evlerde çok yüksek kiralarla barınmakta ve çalıştırıldıkları işlerde çok düşük ücretler almaktadır. Van Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü de yukarıda bahsedilen noktalara değinmekte ve bundan farklı olarak Suriyeli sığınmacılara karşı Van'da halk tarafından bir güven sorunu olduğunu belirtmektedir. Deprem sonrasında yapılan prefabrik evlere birtakım Suriyeli sığınmacı yerleştirilmiş, fakat oradaki yerliler Suriyelilerle birlikte yaşamak istememektedir. Kadın ve çocuk sığınmacılar için çok daha zor meseleler vardır. Tek başına gelen kadınlara karşı cinsel zorlama ve şiddet gibi olaylarla karşılaşabilmektedir.

Kurumların Suriyeli Sığınmacıların Geleceğine Dair Görüşleri: Kalıcılık mı? Misafirlik mi?

Türkiye'nin gündeminde sıklıkla dile getirilen ve tartışılan konulardan birisi de geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacıların ülkedeki durumlarının gelecekte ne olacağıyla alakalıdır. Bu bağlamda Türkiye genelinde popüler olan bu meselenin Van'da kurumlar açısından nasıl değerlendirildiği merak uyandırmaktadır. Van İl Göç İdaresi Müdürlüğü bu noktada Suriye'deki şartların düzeldiği takdirde insanların geri döneceğine dair bir algının olduğunu dile getirmekte; fakat burada yaşadıkları sürece toplumda huzurun ve sükûnetin sağlanabilmesi yönünde politikalar izlediklerini belirtmektedir. Çalışmaların genellikle uyuma yönelik olduğu; fakat geç kalınan bir durumun söz konusu olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla Van İl Göç İdaresi Müdürlüğü aslında olaya misafirlik penceresinden bakmaktadır. Van Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü de olaya misafirlik kavramıyla yaklaşmaktadır. Suriyeli sığınmacıların geçici olarak görüldüğünü ve böyle de olması gerektiği düşünülmektedir. Karşılaşılan durumlara bakıldığında sığınmacıların kesinlikle insani şartlarda yaşamadıklarına, Suriye'deyken nitelikli işler yaparken, burada niteliklerinin altında düşük ücretle yaşamlarını sürdürmeye çalıştıklarına değinilmektedir. Afganlar ve İranlılar Suriyelilere göre daha iyi koşullarda yaşamaktadırlar, zira Suriyelilerin geliş şartları onlara göre çok daha ağır olmuştur. Van Büyükşehir Belediyesi'yle yapılan görüşme sonucunda da bu konuyla ilgili olarak diğer iki kuruma benzer bir görüş paylaşılmaktadır. Belediye, *"Göçmen gruplarının sosyal yardımlardan eşit ve adil bir şekilde faydalandırılması için gerekli*

hassasiyeti göstermektedir." biçiminde bir ifade söylenmektedir. Ancak yoksul nüfusun fazla olduğu Van'da, bu gruplara yapılan yardımların yetersiz kaldığı ve bu insanların şartlar düzeldiğinde ülkelerine geri dönmeleri gerektiği görüşündedir. İpekyolu Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü de Suriyeli sığınmacıların kalıcı olmamaları gerektiğini düşünen kurumlar arasındadır. Belediye yapay vatandaşlığın ülkede hiçbir şekilde tutmayacağını vurgulamaktadır: *"Kültürel dokunun zenginleşmesi bir anda olabilecek bir şey değil, bir yere bir anda 4 milyon insanın gelmesi oradaki yapıyı bozabilir."* Dolayısıyla şartlar düzeldiğinde bu insanların ülkelerine geri dönmeleri istenilmektedir. Tuşba Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ise yukarıda adı geçen kurumlardan daha farklı bir görüşe sahiptir. Suriyeli sığınmacıların büyük bir bölümünün ülkelerine geri döneceklerini düşünmemektedir. Şu an buradaki hayat standartlarını ülkelerine geri döndüğünde yaşayamayacaklarını düşünen Suriyelilerin olduğu belirtilmektedir. Yardımlarla hayatlarını bir şekilde idame ettirebilmekte ve iş bularak gelir seviyesini belirli bir düzeyde tutabilmektedirler. Suriyeli sığınmacıların savaştan, zulümden kaçan insanlar olarak görüldüğü ve vakfa başvuranlara her koşulda yardımcı olmaya çalışıldığı dile getirilmektedir.

Sonuç

Van bulunduğu konum bakımından göç hareketliliğiyle yeni karşılaştığı bir kent değildir. Uzun yıllardan beri göçmenlerin güzergâh yolu olarak kullandıkları, büyük oranda transit göç için tercih ettikleri bir yerdir. Kent bu özelliğini korumakla birlikte son zamanlarda farklı etnik yapıya sahip birçok göçmenin de yaşadığı yer haline gelmektedir. Bu bağlamda daha önceden de belirtildiği gibi diğer kentlere nazaran az sayıda geçici koruma altında Suriyeli sığınmacı bulunmasına rağmen, kentte transit göçmen konumundan uzak olmaları ve belli bir süredir burada yaşamaları çeşitli hususları incelemeyi gerektirmektedir. Bu durum dikkate alındığında Van'daki Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten çeşitli kamu kurumlarının bahsi geçen hususlara nasıl yaklaştığı ve yaşanan gelişmelerin neler olduğu sahaya inilerek öğrenilmeye çalışılmıştır.

Van'da görüşmenin sağlandığı kamu kurumları aracılığıyla elde edilen verilerin birçok yönden analizi yapıldığında ortaya geniş bir yelpaze çıkmaktadır. İlk olarak Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyetler konusunda kamu kurumlarının faaliyetleri bulunsun da yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. En büyük eksiklik Van'ın yoğun bir göç hareketliliğine maruz

kalmasına rağmen göç yönetimi konusunda belirgin bir yol haritasına sahip olmamasıdır. Öte yandan, Türkiye'nin birçok noktasında yaşanan sorunlara benzer durumlar Van'da da geçerliliğini korumaktadır. Suriyeli sığınmacıların barınma koşulları oldukça kötüdür. Aynı şekilde işsizlik sorunu da çok sık yaşanmakta, çalışma koşulları Türkiye gerçeğini yansıtmaktadır. Diğer kentlerden farklı olarak Suriyeli sığınmacılarla yerel halk arasında belirgin bir gerginlikten bahsedilememektedir. Bu durumun iki nedeni vardır. İlk olarak Van'da Suriyeli sığınmacıların sayısı çok fazla değildir. Bu yüzden görünürlükleri çok saydamdır. İkinci olarak ise Van'daki Suriyeli sığınmacılar genellikle Kürt kökenli insanlardır. Suriyelilerin büyük kısmı kentte akrabalık bağları sebebiyle yaşamaktadır. Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda ise gıda, barınma ve yakacak yardımı yapıldığı görülmektedir. İnsanların Türkiye'ye geliş koşulları dikkate alındığında bu yardımların büyük bir önem taşıdığı bilinmektedir. Fakat bunun yanında toplumdaki durumlarını iyileştirecek yapısal unsurların da ihmal edilmemesi gerekmektedir. Suriyeli sığınmacılar özelinde yapılan çalışma, Van'da göçmenlere yönelik yapılması gerekenlerin resmini vermektedir. Bu konuda yapılabileceklerin sıralanması gerekirse, ilk olarak, çeşitli kurumlarla yapılan görüşmeler dikkate alındığında Van'daki kamu kurumları ve STK'lar arasında ciddi bir iletişim eksikliğinin olduğu fark edilmektedir. Bu noktada göçmenlere yönelik birtakım çalışmalar yapmaya gayret eden kurumların varlığı söz konusu olsa da koordinasyon ve işbirliği hususunda yeterli bir seviyeye varılamadığı için faaliyetlerin ulaştığı kitle oldukça sınırlı kalmaktadır. Aynı zamanda karşılaşılan acil durumlarda hangi kurumun, nasıl hareket edeceğiyle ilgili bir karmaşa da yaşanmaktadır. Bu nedenle kamu kurumları ve STK'lar göçmenlerle alakalı bilgi akışını sağlayabileceği, sahada ihtiyaç dâhilinde koordineli bir biçimde faaliyet yürütülmesi adına bir platform oluşturmalıdır. Bu platform içerisinde belediyeler, insani yardım kuruluşları, AFAD, Kızılay, Van İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi gibi bölgede aktif olabilme potansiyeline sahip çeşitli kurumların bulunması gerekmektedir. Sadece yiyecek dağıtılan bir yardım anlayışından öteye gidilerek, göçmenlerin karşılaştığı ve çözüm bekleyen problemlere odaklanılmalıdır.

İkinci olarak, Suriyeli sığınmacıların Van'da uyumları noktasındaki çalışmaların oldukça yetersiz olduğu açığa çıkmaktadır. Kurumların faaliyetleri dikkate alındığında yapılanların genellikle temel ihtiyaçları giderecek yardımlar olduğu, sosyal uyum konusunda çok az sayıda çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların ülkeye gelirken yaşadığı koşullar ve Türkiye'de karşılaştıkları durumlar dikkate alındığında, onların temel ihti-

yaçlarına yönelik yapılan faaliyetlerin ehemmiyeti göz ardı edilmemelidir. Fakat bu kişilerin toplumda kendilerini rahat hissetmeleri ve yaşadıkları yerlerde kendilerini kabul ettirmeleri uyum çalışmalarıyla gerçekleşecektir. Özellikle çocukların ve gençlerin radikalleşmesinin önüne geçmek adına bu çalışmalar önemsenmelidir. Zira genç kuşağın okulda ve sosyal hayatta karşılaştığı ayrımcı söylemler ve yaklaşımlar, ilerleyen süreçlerde onların uyumunu zorlaştıran bir unsur olacaktır. Dolayısıyla göçmenlerin eğitimine özel bir önem verilmesi gerekmektedir. Göçmenler ve yerel halk arasında özgün içeriklerin üretilebileceği kültür-sanat platformlarının tesis edilmesi mümkündür. Yerel halkla bütünleşmeyi sağlayacak etkinliklerin çeşitli belediyeler ve STK'lar tarafından koordineli bir şekilde yürütülmesi önemlidir. Dil sorununun çözümü için ise kurumlar tarafından organize edilen kurslar yaygınlaştırılmalıdır. Uyumun tek taraflı olmayacağı gerçeğinden hareketle yerel halkın önyargılarını kırmak ve medyaya yansıyan bilgi kirliliğini temizlemek adına halkı bilinçlendirici çalışmalar yapılmalıdır. Bu anlamda belediyelere yerel paydaşlarla birlikte büyük bir sorumluluk düşmektedir. Suriyeli sığınmacıların sahip olduğu haklardan haberdar edilmeleri, iş piyasasına resmi olarak dâhil edilmeleri gibi konularda bilgilendirici etkinlikler düzenlenmelidir. Onları ilgilendiren hakların, yasaların, hizmetlerin Arapça ve Kürtçe dillerinde tercüme edilmesi önem taşımaktadır.

Suriyeli sığınmacıların Van'daki diğer yoksul kesim gibi yüz yüze kaldığı en büyük sorunlardan birisi kuşkusuz barınmadır. Van'ın çeşitli mahallelerinde yaşayan Suriyeli sığınmacıların barınma koşulları insani düzeyin altındadır. Türkiye'nin birçok yerinde karşılaşılan bu ortak sorun, sadece devletin ve kamu kurumlarının çözebileceği seviyede değildir. Dolayısıyla ulusal ve uluslararası STK'ların da destek vererek, insanların temel gereksinimlerinden birisi olan barınma koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında Van'ın istihdam olanaklarının kısıtlı olması sebebiyle iş piyasasının sunduğu imkânların yetersiz kalışı, Suriyeli sığınmacıları da ciddi düzeyde etkilemektedir. Kurumların aktardığı bilgilere göre Suriyeli sığınmacıların büyük bölümü işsizdir, işi olanlar da düşük ücretli, sosyal güvence sağlamayan, koşulları ağır olan kayıt dışı işlerde çalışmaktadır. Bu durum sığınmacıların hayat standartlarını aşağılara çekmekte ve yardıma bağımlı yaşayan bireyler haline getirmektedir. Bu bağlamda, belediyelerin ve STK'ların işbirliğiyle yaşam boyu öğrenme merkezleri açılabilir. Merkezler aracılığıyla çeşitli içeriğe sahip kurslar verilerek, sığınmacıların yetenekleri doğrultusunda kazanımlar elde edilebilir, iş piyasasına nitelikli insanlar kazandırılabilir. Bununla birlikte belediyenin ve STK'ların desteğiyle şehirde yaşayan göç-

menlerin mesleki bilgileriyle ve yetenekleriyle alakalı bilgilerin toplandığı bir veri tabanı oluşturularak, ihtiyaç dâhilinde göçmenlerin de istihdamını sağlayacak şekilde bu verilerden istifade edilebilir.

Van'ın sahip olduğu göç hareketliliği yeni bir durum olmamasına rağmen göçmenlere yönelik çalışmalarda sürdürülebilir bir politika gerçekleştirilememektedir. Çeşitli kurumlarla yapılan görüşmeler sonrasında göç yönetimine ilişkin bütüncül bir yaklaşımın bulunmadığı ve politikaların sürdürülebilirlikten uzak olduğu, diğer kurumlar ile yaşanan koordinasyon eksikliği, STK'lar ile sürekliliği olmayan işbirlikleri açığa çıkmaktadır. Misafirlikten hemşehriliğe evrilen süreçte göçmenlerin kentte tutunmalarını kolaylaştıracak, yerel halk ile karşılıklı uyumunu sağlayacak çalışmalara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Biner, Ö. (2014). Yasanın ve Sınırın İçinde Kalabilmenin Kural(sızlığı): Türkiye'de Yasallık ve Sınırdışı Edilebilirlik Arasındaki İlişkiye Dair Çıkarımlar. D. Danış ve İ. Soysüren (Ed.), *Sınır ve Sınırdışı: Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar* içinde (338-401. ss.). Ankara: Notebene Yayınları.
- Biner, Ö. (2016). *Türkiye'de Mültecilik İltica, Geçicilik ve Yasallık 'Van Uydu Şehir Örneği'*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Deniz, O. (2009). Mülteci Hareketleri Açısından Van Kentinin Durumu ve Kentteki Mültecilerin Demografik Profili. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14 (22).
- İşık, M. F. (2019). Yersiz ve Yurtsuzlar: Van'da Mülteci Olmak. Ercan Çağlayan (ed.), *Nüfus, Etnisite, Tarih ve Toplum "Dünyada Van"* içinde (143-153. ss.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdoğan, M. (2020). Türkiye'de Suriyeli Mülteciler: Politikalar, Gerçekler ve Toplumsal Kabul. S. S. Gül, S. Dedeoğlu ve Ö. K. Nizam (Ed.), *Türkiye'de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum* içinde (72-86. ss.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Şahin-Taşgın, N. (2017). The Legal Condition of Refugees and Support Systems in Turkey. Ş. Aslan, C. Cinemre (Ed.) in *Current Debates in Sociology and Anthropology* (85-107. ss.). Londra: IJOPEC.
- Yükseker, D., Şahin-Taşgın, N. ve Tekin, U. (2020). Mültecilere Destek Verenlerin Sorunları: Suriyeli Mültecilerle Çalışan Hizmet Sunucularda İkincil Travmatik Stres. S. S. Gül, S. Dedeoğlu ve Ö. K. Nizam (Ed.), *Türkiye'de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum* içinde (101-119. ss.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK).

İnternet Adresleri

URL1: Anadolu Ajansı, “Suriye İç Savaşı 9. Yılına Girdi”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-ic-savasi-9-yilina-girdi/1417715>, (Erişim Tarihi: 27 Eylül 2019).

URL2: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2020). Geçici Koruma, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2020).

Görüşme Yapılan Kurumlar

İpekyolu Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Tuşba Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma Derneği

Van Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı

Van Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Van Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü